

(O)ense om utvecklingsbehov

ANN S. PIHLGREN

Evelina har hunnit arbeta några veckor på Enegårdskolans fritidshem. Visst har det varit roligt att äntligen få omsätta sina kunskaper i praktiken. Det har hon verkligen sett fram emot och tiden har gått fort. Men hon är också lite omtumlad av alla upplevelser som det har inneburit att börja arbeta efter den genomgångna utbildningen till grundlärare i fritidshem. Än så länge har hon varit relativt tyst under den gemensamma planeringstiden. Hon har velat observera och skaffa sig en överblick över hur kollegorna arbetar innan hon börjar förändra. För det behövs förändring, anser hon, om man ska få med alla delar i läroplanen. Under förmiddagens planeringsmöte har Evelina bestämt sig för att ta upp en del av de här tankarna med de övriga i personalgruppen. Hon har därför skrivit upp en egen punkt på dagordningen, ”Mina reflektioner efter några veckor”. Hon har planerat sin återkoppling noga, ja, till och med gjort ett bildspel med bilder så att hon ska kunna hålla tråden.

Evelina är egentligen inte så överraskad över att det behövs förändringar. Faktum är att hon och hennes studiekamrater under utbildningen ofta har återkommit till utvecklingsbehovet på många fritidshem, i synnerhet efter att de har återkommit till universitetet från sin VFU. Hon var därför också noga med att söka en skola som hade målsättningen att utveckla fritidshemsverksamheten. När Evelina sökte tjänsten på Enegårdskolan pratade rektor mycket om de stora förväntningar som han hade på att hon skulle göra skillnad. Som nyutexaminerad lärare i fritidshem kom hon ju med nya, friska idéer in i verksamheten och med kunskap om hur fritidshemmets uppdrag i läroplanen ska tolkas. Rektor uppmuntrade Evelina att ”ta på ledartröjan” och lyfta fritidshemmet. Han menade att han skulle backa upp henne i ett sådant utvecklingsarbete och just det gjorde att Evelina valde Enegårdskolan. Det kändes som om det fanns ett gott utvecklingsklimat där och att ledningen verkligen skulle stötta ett förändringsarbete.

Förutsättningarna för fritidshemmet är också ganska goda, tycker hon. I personalgruppen finns, utöver henne själv, ytterligare en legitimerad lärare i fritidshem, en folkhögskoleutbildad fritidsledare, två gymnasieutbildade barnskötare och en utbildad elevassistent. Alla utom elevassistenten har arbetat på det här fritidshemmet en längre tid, något som Evelina vet är

ovanligt. Stämningen i arbetsgruppen är gemytlig. Man skojar med varandra och med eleverna, eleverna verkar trivas och det är en god stämning överlag på fritidshemmet.

Verksamheten har också en tydlig organisation. Varje eftermiddag delas eleverna in i grupper som arbetar med olika områden som de själva har varit delaktiga i att ta fram. Just nu finns en pingisgrupp, grupper för datorspel, pyssel, innebandy och bakning. Under rasterna turas fritidshemspersonalen om att vara rastvärd och var och en är också fritidskontakt i en klass under den obligatoriska skoldagen. Trots denna organisation är Evelina tveksam till om innehållet verkligen speglar det som avses i läroplanens del 4. Gruppindelningen av elever känns som ett förenklat sätt att lösa undervisningsuppdraget. Man väljer att lägga all undervisning under en och en halv timme på eftermiddagen men har inte någon tydlig pedagogisk tanke för resten av tiden. Dessutom är hon tveksam till om de fasta aktiviteterna leder till det utforskande och den kreativitet som läroplanen säger att eleverna ska få vara med om. Det verkar snarare som att en del av aktiviteterna konserverar gamla könsroller; killarna spelar pingis medan tjejerna pysslar.

Bristen på pedagogisk samverkan med förskoleklass och grundskola gör också att fritidshemsaktiviteterna hamnar vid sidan av och blir snarare tidsfördriv än stärker lärandet. Rastaktiviteterna är inte heller särskilt utvecklade. Eleverna leker mest på egen hand medan den som är rastvärd går runt och övervakar ordningen, vilket ju inte är så konstigt om man är ensam vuxen på gården. Här skulle Evelina hellre se att fler ur fritidshemspersonalen bidrog på ett mer medvetet sätt.

Evelina bestämmer sig för att börja sin punkt på planeringsmötet med det hon verkligen uppskattar med sin nya arbetsplats; att kollegorna är trevliga, att det är en sammansvetsad arbetsgrupp, att verksamheten är välorganiserad och att eleverna trivs på fritidshemmet. Därefter presenterar hon några av de områden som hon anser borde utvecklas; den pedagogiska verksamhetens upplägg, allas förståelse av läroplansuppdraget samt rastverksamheten.

För att förtydliga hur hon tänker visar hon på några exempel som hon har stött på under sin utbildning. På ett fritidshem valde personalen att varannan vecka i två års tid genomföra ett kollegialt lärande med hjälp av Skolverkets webbkurser. De fortsatte sedan utvecklingsarbetet genom att läsa böcker om fritidshemspedagogik, pröva olika arbetsformer och efterhand integrera nya arbetsformer i sin verksamhet. Här avbryts hon dock av Erik.

– Jag har två frågor. Menar du att vi inte förstår uppdraget eller vad är det du säger? Jag tyckte att du sa att du uppskattade att vi var så erfarna. Och hur tror du att rektor ska kunna förklara för lärarna att vi ska vara borta från klassen – det kommer de aldrig att gå med på. I min kontaktklass finns många barn med särskilda behov och Elsebeth, klassläraren, klarar sig inte om inte jag finns där för att fånga upp dem som behöver stöd.

Evelina svarar att sådana praktiska saker nog går att lösa ifall de väljer att arbeta på det sättet. Erik lägger armarna i kors och lutar sig bakåt.

Evelina fortsätter med att beskriva arbetssättet som hon har sett användas på en annan skola och som tillämpades både under och efter den obligatoriska skoldagen. Under skoldagen fungerade fritidshemspersonalen som ett rörligt elevteam, som samordnades av specialläraren på skolan. Teamets uppgift var att stötta eleverna socialt under skoldagen, lösa konflikter och utveckla

elevernas inbördes relationer. I stället för att ha fritidshemkontakter i varje klass, fördelade man vuxenresurserna dit de behövdes bäst. Specialläraren handledde elevteamet, vilket också gjorde fritidshemspersonalen alltmer kunnig om hur man arbetar för att stötta relationer och lösa konflikter.

– Jag lyfter det här med er för att jag är nyfiken på era tankar och undrar om ni tycker att det är något vi ska ta upp med rektor, förtydligar Evelina och fortsätter sedan att berätta om arbetssättet.

Eftermiddagstiden byggdes upp genom att fritidshem och grundskola samplanerade på så sätt att man enades om gemensamma tematiska och ämnesövergripande rubriker över året. Klassläraren planerade innehållet i lektionerna utifrån kursplanerna och fritidshemspersonalen planerade för längre temaområden på eftermiddagstiden utifrån del 4 i läroplanen. Det kunde röra sig om äventyrspedagogik, storylines eller problembaserat lärande där eleverna fick utforska och arbeta med skapande verksamhet inom de olika temaområdena.

– Det där låter nog intressant, avbryter Sophia, men det är knappast realistiskt. Hur ska tiden räcka till? Man hinner ju knappt planera för en aktivitet som man ska ha i fyra veckor och det här med teman kräver ju mycket mer. Dessutom är man ju helt slut efter arbetet i klassen och har knappast ork att starta om när fritidshemseftermiddagen börjar.

– Min invändning är en helt annan, utbrister Jocke. Det där är inte fritidspedagogik! Det här med teman ihop med skolan låter som en stor risk för skolifiering, något som jag verkligen tycker att fritidshemmet har fått tillräckligt av. När ska eleverna få leka? Och att styras av specialläraren under skoldagen bara bekräftar de farhågorna.

– Jag tänker lite annorlunda, svarar Evelina. Jag hade VFU på det här fritidshemmet och det fungerade bra. För det första innebar elevteamet på förmiddagen att fritidshemspersonalen kunde koncentrera sig på det som ingår i vårt uppdrag – de gruppinriktade och relationella delarna. Det krävdes ingen förplanering. Istället fick man en stärkt kompetens genom speciallärarens handledning. På så sätt kunde man lägga mer krut på att planera teman gemensamt. Det var ett riktigt roligt arbetssätt och inte särskilt skolifierat. Det fanns mycket utrymme för elevernas lek, kreativitet och utforskande och genom att följa upp temat i veckoplaneringarna kunde man också integrera de idéer och intressen som eleverna förde in. Om ni tycker det verkar spännande så visar jag gärna fler exempel på hur de arbetade. Det handlar ju om att skapa ett heldagslärande för eleverna, en verksamhet och lärande som hänger samman och blir begripligt för dem.

– Jo, ja, det är ju du som bestämmer hur det pedagogiska arbetet ska läggas upp har jag förstått, i alla fall enligt skollagen, svarar Jocke. Men så har vi inte jobbat här. Vi har jobbat ihop utan att göra skillnad på om man har utbildning eller inte. Det har varit jämlikt.

Evelina väljer att inte kommentera det sista, det ger sig nog med tiden tänker hon. Istället visar hon två exempel på hur rastverksamhet kan organiseras. På vissa skolor har man valt att ha skolgårdslärare som har ett särskilt ansvar för att rastverksamheten blir innehållsrik, kreativ och uppmuntrar elevernas utforskande. Alla på fritidshemmet är involverade i rastverksamheten men en person har ett särskilt ansvar för planeringen av aktiviteter och material och finns alltid ute under raster. På en annan skola utvecklade man istället

rastverksamheten genom att personalen turades om att ha olika funktioner. Några fungerade som ”medlekare” och deltog i eller ordnade olika rastaktiviteter för eleverna medan en person hade uppgiften att vara ”fångare”, det vill säga gick runt och observerade och fångade in elever som hamnat utanför eller som råkade i konflikt.

– Ja, det var några av mina tankar, avslutar Evelina. Jag menar inte att vi ska göra precis så här eller att vi ska ändra allt på en gång utan ville inspirera er till nya idéer om hur vi kan vidareutveckla verksamheten. Vad säger ni? Hur går vi vidare?

Förslag till diskussionsfrågor

- Vilka dilemman finns i caset?
- Hur kan personalgruppen gå vidare? Vilket ansvar har var och en i gruppen?
- Vad anser ni att Evelina och hennes kollegor behöver utveckla i fritidshemmets verksamhet?